

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny

Parlamentní institut

Situace v Dárfúru

Informační podklad č. 3.035

Zpracoval:

Štěpán Pecháček

září 2005

OBSAH

OBSAH	2
HISTORIE KONFLIKTU	2
PROBLEMATIKA GENOCIDIA	3
POSTOJ EU	4
AFRICKÁ UNIE	5
SOUČASNÝ STAV, MISE UNMIS A AMIS	6

Historie konfliktu

Súdán získal nezávislost na Velké Británii v roce 1956. V roce 2003 zde podle údajů Světové banky žilo 32,4 mil. obyvatel. Sever země je obývaný převážně muslimskými Araby, jih země obývá černošské obyvatelstvo, převážně křesťanského vyznání nebo vyznávající původní náboženství.

Etnické rozložení obyvatelstva:

Původní černošské obyvatelstvo 52%,
Arabové 39%,
Beja 6%,
ostatní 1%

Náboženské rozložení:

Sunitští muslimové 70%,
původní náboženství 25%,
křesťané 5% (hlavně na jihu a v hlavním městě Chartúmu).

U vlády je od roku 1989 vojenský režim založený na podpoře armády a politicky zaštitěný Stranou národního kongresu (bývalá Národní islámská fronta).

Prakticky od doby získání nezávislosti se Súdán dostal do občanské války. První občanská válka skončila v roce 1972 uzavřením mírové dohody v Addis Abebě. Druhý konflikt začal v roce 1983. Na jeho počátku stálo vyhlášení muslimského práva šaría na jihu země. V roce 2002 bylo uzavřeno příměří. Roku 2003 byla uzavřena mírová dohoda, která obsahovala také formu finančního vyrovnání prostředků pocházejících z těžby ropy mezi oběma stranami konfliktu. Rozdělení finančních prostředků z těžby ropy je důležitým bodem mírového uspořádání v Súdánu proto, že prostředky získané z těžby ropy používala centrální vláda k nákupu zbraní.

V době druhé občanské války se v oblasti Dárfúru vyprofilovala dvě silná lokální politická hnutí odporu proti centrální vládě – Hnutí za spravedlnost a rovnost a Súdánská osvobozenecská armáda. Cílem obou hnutí bylo ukončit politickou a ekonomickou marginalizaci regionu. Obě hnutí zastupovala zájmy hlavních kmenů původního černošského obyvatelstva v oblasti. Jejich odpor vycházel z nesouhlasu s podmínkami dohody z roku 2003 a postavila se proti vládním ozbrojeným silám. Vládní síly byly v oblasti Dárfúru slabé a na odpor lokálním hnutím, která byla vládou prohlášena za rebely, se postavily arabské milice¹.

¹ Janjaweed – v překladu muž s koněm a puškou

Arabské milice se považují za následovníky arabských nomádů a reprezentují arabské kmeny souhrnně označovány názvem Baggara usídlené v oblasti od 13. stol.

Arabské milice terorizovaly místní kmenové obyvatelstvo již od 80. let minulého století. Konflikt v Dárfúru není konfliktem náboženským - místní černošské obyvatelstvo je také muslimské, ale je soubojem o rozdělení ekonomických zdrojů. Centrální vláda a většina ekonomických zdrojů v celé zemi je v rukou etnických Arabů, resp. Strany národního kongresu, která od roku 1989 ovládá politickou scénu. V zahraniční politice prosadila orientaci na Lýbii, Irán a Irák.

Rozdělení politické moci a ekonomických zdrojů je nerovnoměrné a hovoří v neprospěch ne-arabského obyvatelstva. Přístup k ekonomickým zdrojům je etnicky podmíněn - Arabové jsou proti původním etnikům ekonomicky silnější.

Od roku 2003 přišlo v této oblasti o život 30 – 40 000 osob, více jak jeden milion osob je bez přístřeší na území Súdánu a více jak 200 000 uprchlíků je v Čadu.

Podpora milicí ze strany centrální vlády (především jde o její vyzbrojování) je od počátku konfliktu podstatnou otázkou pro klasifikaci konfliktu, resp. pro určení možností řešení. Prokazatelné je, že vládní jednotky prováděly v této oblasti pozemní bombardování, které mělo společně s útoky milicí za následek masivní vysídlování místního obyvatelstva spojené s rabováním a masovým znásilňováním.

Problematika genocidia

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948 definuje genocidium jako čin spáchaný v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

- a) usmrcení příslušníků takové skupiny,
- b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny,
- c) úmyslné uvedení kterékoliv skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení,
- d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí,
- e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do druhé.

Označení situace v Dárfúru za genocidu je z pohledu mezinárodního společenství dlouhodobě stěžejní otázkou. Vyhlášení genocidy by umožnilo přímou intervenci proti jejím viníkům.

Postoj mezinárodního společenství k problematice genocidy v Súdánu je vnitřně velice ambivalentní.

Rada bezpečnosti OSN se vyhnula označení genocida a ve svém stanovisku z května 2004 varovala před nevybíravými útoky na civilisty, sexuálním násilím, nuceným vyháněním a násilnými činy, které mají etnickou dimenzi. Ve své podstatě jde o vyjmenování pojmových znaků genocidy.

23. července 2004 bylo schváleno společné usnesení Sněmovny reprezentantů a Senátu amerického Kongresu, ve kterém byla situace v regionu označena za genocidu. Usnesení bylo schváleno jednomyslně a vyzývalo prezidenta Bushe, aby zvážil multilaterální nebo unilaterální intervenci k zastavení genocidy v případě, že nebude jednat Rada bezpečnosti.

Evropský parlament ve svém usnesení ze 16. září 2004 charakterizoval situaci v Dárfúru jako možnou genocidu. EP vyzval odpovědné úřady aby „ukončily beztrestnost a okamžitě

Práce slouží výhradně pro poslance a senátory Parlamentu České republiky. Zveřejňování je možné jen se souhlasem Parlamentního institutu a autora.

potrestaly všechny, kteří plánují a páchají zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a porušují lidská práva, což může být považováno za rovnocenné genocidě.“ EP tak učinil přesto, že Pietro Feith, poradce vysokého představitel pro SZBP Javiera Solana prohlásil, že nebyly nalezeny důkazy o genocidě. Ještě před přijetím usnesení EP 4. září ministři zahraničí EU vyzvali OSN k vyšetření údajného porušování lidských práv, včetně podezření z genocidy.

Ve stejné době označil situaci za genocidu také tehdejší americký ministr zahraničí Colin Powell, který tak učinil před senátním Výborem pro zahraniční vztahy. Vycházel z materiálu svého ministerstva, které zaznamenalo výpovědi dvou tisíc uprchlíků, kteří potvrdili koordinované a systematické útoky proti obyvatelstvu. Podle těchto výpovědí se těchto útoků účastnili také příslušníci súdánské armády.

Súdánská strana odmítala a odmítá prohlášení o genocidě. Používá přitom dva základní argumenty. Prvním argumentem je, že v posledních 400 letech docházelo k uzavírání sňatků mezi původním obyvatelstvem a kočovnými kmeny, takže se nedá hovořit o etnické odlišnosti těchto dvou skupin. Druhým argumentem je, že legitimní vláda byla napadena politickými rebely a nikoliv etnickou skupinou.

V červnu 2005 označil prezident USA George Bush po setkání s prezidentem Jihoafrické republiky situaci v Súdánu oficiálně za genocidu.

Postoj EU

Formálně je Súdán řazen Evropskou unií do skupiny zemí ACP (Afrika, Karibik, Pacifik). V polovině 80. let patřil mezi největší příjemce rozvojové pomoci od Evropského společenství. V roce 1990 byla tato pomoc v důsledku porušování demokratických principů ze strany súdánské vlády oficiálně ukončena, EU přerušila politický dialog. Dále se však rozvíjely obchodní vztahy, ES (resp. EU) zůstala i dárce humanitární podpory (v rámci programu *Food Aid* a *ECHO*).

EU podporovala mírový proces na jihu země. V roce 1994 bylo na Súdán vyhlášeno zbrojní embargo².

V reakci na postup vyjednávání o mírovém uspořádání na jihu Súdánu obnovila EU v roce 1999 i politický dialog s chartúmskou vládou, který se zaměřil na pět tematických okruhů – mírový proces, lidská práva, terorismus, demokracie a právní stát, vztahy se sousedy.

Zahájení bojů v Dárfúru vedlo ke zhoršení vzájemných vztahů. Na jaře 2004, kdy krize eskalovala, navrhla Velká Británie, která spolu s Francií, Německem a Itálií patří k aktivnějším státům EU v rámci přístupu k Súdánu, vyslání jednotek EU do regionu. To však odmítal jak Súdán tak ostatní africké státy. Před vojenskou intervencí v té době varoval i komisař Poul Nielson, který zdůrazňoval potřebu postupovat opatrně a získat nejdříve konsensus všech členských států EU. Jako alternativu navrhl podporu nasazení vojenských sil Africké unie.

O situaci v Dárfúru opakovaně jednala Rada ministrů EU, která několikrát vyzvala súdánskou vládu k odzbrojení milicí Janjaweed, k potrestání všech pachatelů zločinů v Dárfúru a k zajištění ochrany civilistů a humanitárních pracovníků. Rada též několikrát diskutovala

² Rozhodnutí Rady 94/165/SZBP, které bylo doplněno Společným postojem Rady 2004/31/SZBP z 9. ledna 2004.

možnost zavedení hospodářských sankcí, které prosazovala Velká Británie, zatímco např. Francie ovšem žádala opatrnější přístup.

V červenci 2004 rozhodla Rada EU o zajištění finanční, diplomatické a politické podpory jednání o příměří, které se konalo pod záštitou Africké unie.

EU se rovněž od samého počátku podílela na financování monitorovací mise Africké unie (AU), která měla dbát na dodržování příměří z Ndjamena. Od října 2004 spolufinancuje EU i rozšířenou misi Africké unie. Na humanitární pomoc a podporu jednotkám zajišťující příměří uvolnila EU do května 2005 celkově 570 mil. eur. V květnu 2005 pak EU nabídla Africké unii i logistickou, technickou a vojenskou pomoc při dalším posilování jejích jednotek v Dárfúru.

V lednu 2005 podepsala Evropská komise a Súdán dokument upravující budoucí spolupráci (*Country Strategy Paper*). Dokument, jehož naplnění je vztaheno k implementaci Všeobecné mírové dohody a celkovému vývoji v Dárfúru, obnovuje rozvojovou pomoc Súdánu. Pro léta 2005 až 2007 může být z Evropského rozvojového fondu uvolněno až 326 milionů eur, směřující m.j. do podpory vzdělávání a bezpečnosti potravin.

Na svém zasedání 23. května 2005 upozornila Rada EU Súdán, že implementace Všeobecné mírové dohody a pokrok demokratického procesu v zemi bude „rozhodujícím faktorem“ pro další vývoj vztahů EU a Súdánu, na kterém bude záviset i rychlost a rozsah pomoci EU.

Jednotlivé členské státy ani instituce EU (s výjimkou Evropského parlamentu) nepovažují situaci v Dárfúru za stav, kdy dochází ke genocidě. Rozhodně však odsuzují všechny zločiny, ke kterým v regionu došlo. Proto země EU podporovaly i předání záležitosti Mezinárodnímu trestnímu tribunálu v rámci Resoluce Rady bezpečnosti 1593 (2005).

Na svém zasedání dne 23. května 2005 upozornila Rada EU, že konflikt v Dárfúru nemůže být vyřešen vojenskou cestou. Vyzvala proto oba zneprátelené tábory k pokračování v politickém dialogu, který podpoří vysláním vlastního zástupce do mediačního týmu AU.

Africká unie

Africká unie, která v červenci 2002 na summitu v Durbanu na základě libyjské iniciativy nahradila Organizaci africké jednoty, si klade za cíl vytvořit z Afriky kontinent bezpečí a prosperity, ve kterém je šířena demokracie, lidská práva a kde je zajištěn trvalý rozvoj. Ve své institucionální struktuře nezastírá inspiraci modelem Evropské unie. Dnes má AU celkem 53 členů, zahrnuje tedy všechny země kontinentu s výjimkou Maroka.³ Jedním z jejích hlavních programových cílů je, jak to vyjádřil Thabo Mbeki (jihoafrický prezident a první předseda), pokoušet se nacházet „africká řešení pro africké problémy“.

Od května 2004 v rámci Africké unie funguje Rada bezpečnosti a míru AU, svou funkcí podobná Radě bezpečnosti OSN, která má posuzovat bezpečnostní situace na kontinentu. Podle zakládacích dohod má AU právo intervenovat do jednotlivých členských zemí za „vážných okolností“ – například v případě válečných zločinů, genocidy nebo zločinů proti lidskosti. V rámci Rady bezpečnosti a míru pracuje i Systém včasného varování, který hodnotí počínající krize. Podle předběžných plánů by od roku 2010 měla Africká unie disponovat

³ Maroko se neúčastní vzhledem ke členství Arabské demokratické republiky Sahwari - „Západní Sahary“. Maroko ji považuje za integrální součást svého území.

vlastními vojenskými jednotkami rychlé reakce, které by v počtu 5000 mužů měly být schopny zasáhnou do 10 dnů kdekoliv na africkém kontinentu.⁴

V případě krize v Dárfúru hraje Africká unie jednu z nejaktivnějších rolí. Působí jako prostředkovatel mezi oběma nepřátelými stranami, pod její patronací se konají vyjednávání o urovnání konfliktu a zároveň její monitorovací a pozorovatelské jednotky dohlížejí na dodržování dohodnutých opatření. Rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1564 má Africká unie v oblasti dohlížet na dodržování příměří.

Současný stav, mise UNMIS a AMIS

9. ledna 2005 byla uzavřena Všeobecná mírová smlouva mezi vládou Súdánu a povstanci. Smlouva je založená na principu jedna země – dva modely. Jižní část Súdánu – oblast Dárfúru navíc po šesti letech rozhodne, zda zůstane součástí Súdánu nebo si zvolí nezávislost.

Mise UNMIS

24. března 2005 Rada bezpečnosti OSN schválila Resoluci 1590 (2005),⁵ ve které zřídila misi OSN v Súdánu (*UNMIS*) a rozhodla, že bude zahrnovat až 10 tisíc vojáků a 715 policistů. *UNMIS* má působit koordinovaně s misí Africké unie v Súdánu (*AMIS*), do jejího mandátu má m.j. spadat:

- podpora implementace Všeobecné mírové smlouvy prostřednictvím monitoringu jejího dodržování,
- pomoc při programech odzbrojování, demobilizace a reintegrace bojovníků, zvláště pak žen a dětí,
- podpora reformy policie v Súdánu, zajištění vlády zákona, nezávislého soudnictví, ochrany lidských práv „všech obyvatel Súdánu“,
- usnadnění dobrovolného návratu uprchlíků,
- podpora programů na odminování území.

Resoluce 1591 (2005) z 29. března pak kritizovala obě nepřátelené strany v Dárfúru za to, že neplní předchozí resoluce OSN, za porušování příměří a lidských práv. Dokument rovněž požaduje po súdánské vládě zastavení všech „ofensivních bojových leteckých akcí“ v Dárfúru, rozšiřuje zbrojní embargo a volá po zmrazení kont podezřelých spojené s jejich zákazem vycestovat do ostatních zemí. K dohledu nad plněním těchto požadavků ustanovuje Resoluce *Výbor* při Radě bezpečnosti.

Mise AMIS

Od ledna 2004 Evropská unie poskytuje Africké unii finanční, personální a politickou podporu při mírových rozhovorech z Abuji a v rámci Komise pro příměří. Druhou formou pomoci ze strany EU je podpora misím *AMIS I* a *AMIS II*. Jde o pomoc při plánování, technickou a finanční pomoc a pomoc při vyzbrojování a vyzbrojování.

Původní rozsah mise Africké unie AMIS II byl 3000 osob - vojáků, policistů a civilistů. 28. 4. 2005 rozhodla Rada bezpečnosti a míru AU rozšířit počet osob na 7 700 a potenciálně na 12

⁴ K prvními nasazení sil pod praporem Africké unie došlo v roce 2003 v Burundi v rámci mise *AMIB*, kde vojáci několika afrických zemí dohlíželi na příměří.

⁵ Rusko, Čína a Alžír se hlasování zdržely.

000. AU požádala o pomoc Evropskou unií a NATO. AU žádala o 116 pancéřovaných transportérů, 24 vojenských ambulancí, 16 vrtulníků, 7 velkoprostorových přepravních letadel, nákladní automobily a základní vybavení jako jsou stany a kamna.

26. května 2005 prezentoval Javier Solana v Addis Abebě na mezinárodní dárcovské konferenci tzv. balíček dodatečných opatření pro podporu mise AMIS II.

Jde o podporu vojenské části mise v podobě:

- dodávek výstroje a dalšího materiálu,
- pomoci při plánování na všech úrovních velení mise,
- vyslání dalších vojenských pozorovatelů,
- výcviku oddílů AU,
- poskytnutí strategického a taktického transportu

Vojenská část mise bude konkrétně podporována v oblasti plánování a technických expertů. EU bude vybírat zkušené africké důstojníky a bude je financovat.

EU bude podporovat leteckou přepravu, tuto činnost bude koordinovat s africkými zeměmi přispívajícími do mise a s NATO. EU bude pomáhat realizovat 2 – 4 rotační lety za víkend letadly Antonov AN 2 a CASA C 212 Aviocar.

EU bude poskytovat logistickou podporu v podobě vozidel, komunikačních zařízení, mobilních generátorů a jiného materiálu. Logistická podpora bude koordinována na třech úrovních – na úrovni centra AU, velitelství mise v Chartúmu a velitelství sil v El Fasheru. Dále probíhá výcvik Senegalské a Nigerijské jednotky a výcvik pilotů nabídnutých letadel pro leteckou přepravu.

Evropská unie bude také aktivně podporovat mediální strategii AU.

EU poskytne 57 mil. eur na platy, žold a pojištění a nejméně 1 mil. eur na další civilní aspekty.

Podpora policejní části mise bude v podobě:

- podpory velitelské sítě
- podpory výcviku personálu
- podpory vzniku policejní jednotky v sekretariátu AU

Podpora policejní části mise bude konkrétně realizována ve formě rozmístění policejních důstojníků v rámci velitelského řetězce počínaje centrálou AU v Addis Abebě, úřadem velitele mise AMIS v Chartúmu, úřadem policejního komisaře v El Fasheru až po tři regionální velitelství a osm úsekových velitelství.

Podpora výcviku bude probíhat formou realizace tří výcvikových kursů vedených specialisty z EU. Kurzy budou jsou určeny pro vyšší velitelský personál, budoucí vedoucí kursů a pro personál v osmi úsecích.

V centru AU bude pomoc zaměřena na vytváření dlouhodobé kapacity pro plánování a řízení policejních operací prostřednictvím rozvoje policejní jednotky v sekretariátu AU.

Koordinace činnosti EU a NATO

Podpora mise AMIS II je významná také pro rozvoj vztahů mezi EU a NATO. Koordinace pomoci AU se děje mimo rámec Berlín plus⁶. Byl vytvořen mechanismus přímých konzultací mezi vojenskými výbory obou organizací a mezi zodpovědným personálem. Není dosud

⁶ Berlín plus je mechanismus umožňující Evropské unii při realizaci misí, které vede využívat zařízení a strukturu NATO. Tento mechanismus obsahuje tři základní části – EU má přístup k plánování NATO, k evropským velitelským kapacitám NATO a k zařízením a kapacitám NATO.

vytvořena jednotná řídicí struktura, ale i v centru mise v Addis Abebě jsou přidělení obou organizací. Ti zajišťují komplementaritu pomoci obou organizací. NATO tak bude nadále např. leteckou pomoc řídit ze svého velitelství SHAPE v Mons a EU ze Strategic Airlift Coordination Centre z Eindhovenu.

Země, které jsou pouze členy NATO přispívají prostřednictvím NATO, státy, které jsou členy obou organizací nabízí pomoc jejich prostřednictvím, pouze Francie operuje pouze v závislosti na EU. Země, které jsou pouze členy EU se zapojují do systému pomoci prostřednictvím Unie.

Zdroje informací:

oficiální server EU www.europa.eu.int

oficiální server Africké unie www.african-union.org

oficiální server NATO www.nato.org

zprávy Organizace Spojených národů, rezoluce Rady bezpečnosti OSN www.un.org

Práce neprošla jazykovou korekturou pokud jde o přepis jmen a místních názvů.